

De Verenigde Staten en de Europese Unie in Centraal-Eurazië: *relaties met regionale mogendheden*

De Verenigde Staten en de Europese Unie zijn belangrijke externe actoren in post-sovjet Centraal-Eurazië (CEA).¹ Zij ontmoeten in dit gebied niet alleen de regeringen van acht jonge, fragiele staten met kwetsbare samenlevingen en deels betwiste grenzen, maar ze stuiten tevens op de activiteiten van de nabuurlanden Rusland, China en Iran. Rusland was ooit een soeverein van dit gebied en vandaag de dag beschouwt de regering-Poetin de regio dan ook als het 'nabije buitenland' van Rusland. China is een opkomende mogendheid en na de Verenigde Staten de tweede oliebruiker ter wereld. En Iran wordt gekenschetst als een notoir lid van de 'As van het Kwaad'. De Iraanse regering wordt ervan verdacht kernwapens aan te maken, onder meer dank zij technologie die, via de omweg door Pakistan, deels door Nederland in de jaren '50 is ontwikkeld.

Met het verdwijnen van de Koude Oorlog is een oud, 19de-eeuws Amerika opgestaan.

Na de ondergang van de Sovjetunie is een unipolaire militaire structuur ontstaan. Die omvat drie economische kern-regio's: Noord-Amerika, West-Europa en Oost- en Zuidoost-Azië. Tijdens de Koude Oorlog bestond het economisch kerngebied uit de Atlantische economie – met Japan, gevolgd door Taiwan en Zuid-Korea, als aanhangsels in Oost-Azië. Economische groei in de beide randgebieden van Eurazië kwam ten goede aan de veiligheid van de westerse wereld als geheel. Door de opkomst van China en door regionalisering, die zich ook in Oost-Azië voltrekt, gaan groei en veiligheid niet langer samen.

Dit proces van structuurverandering in de statenorde en de wereldeconomie verschaft een kader voor het beleid van de regering-Bush ten aanzien van 'The Greater Middle East'. Amerika hoopt in dit gebied de 'democratie' in te voeren, zonodig gewapenderhand. Hierdoor

wordt deze regio in feite onder Amerikaans gezag geplaatst zonder het gebied te veroveren.

Een uitdaging waarmee zowel Amerikaanse als Europese beleidsmakers inzake de CEA-regio worden geconfronteerd, ligt in het eigen land: het samengaan van lange-termijndoelinden in het buitenlands en veiligheidsbeleid (de publieke sector) met korte-termijn (commerciële) belangen in de particuliere sfeer. Bewindvoerders staan soms met één been in de ene, en met het andere been in de andere wereld. Na de ondergang van de Sovjetunie lijkt de *raison d'état* niet alleen te commercialiseren, maar vooral te privatiseren, zowel in vredes- als oorlogstijd.

Dit artikel belicht twee onderdelen van deze complexe verwevenheid in statenorde, wereldeconomie en nationale besluitvorming: de rol van de Verenigde Staten en de EU in Centraal-Eurazië.²

Amerikaans beleid na de Koude Oorlog

De verandering in de wereldorde die sinds het geleidelijk verval van de sovjetmacht is ontstaan, wordt onder meer gekenmerkt door militaire unipolariteit, economische tripolariteit en herdefiniëring van identiteiten. De Verenigde Staten zijn de onbetwiste militaire wereldmogendheid. Hun defensieuitgaven liggen in 2004 substantieel boven het totale Russische BNP. Toch belopen die defensie-uitgaven niet meer dan zo'n 4% van het Amerikaanse BNP. Maar de relatie tussen militaire macht en gedragscontrole over vriend en vijand is sinds de Vietnamoorlog verder verzwakt. Hierdoor dient militaire macht van het land vooral een negatief doel, namelijk vernietiging. Sinds Douglas North weten we dat de kosten van handhaving van een sociale orde toenemen met verlies van legitimiteit. Dat geldt ook voor de internationale orde. Het Amerikaans buitenlands beleid steunt sinds Reagan vooral op militaire macht en op het 'kopen' van vrienden. Een 'coalition of the willing' is op individuele voordelen gebaseerd. Een duurzame sociale orde is daarentegen gebaseerd op legitimiteit, collectieve voordelen en gedeelde identiteit. En de Verenigde Staten lijken niet langer in staat elites in de strategische gebie-

den samen te binden. Daarin zal het van buitenaf en gewapenderhand invoeren van 'democratie' in 'the Greater Middle East' geen verandering brengen.

Onder president Carter zijn de Verenigde Staten zich voor het eerst actief met Afghanistan bezig gaan houden. Zes maanden voor de Russische inval in dat land begonnen de Amerikanen met het bewapenen van de *mujahadeen*. Die voerden beschietingen uit op Russische dorpen in het grensgebied. Volgens Brzezinski beoogde dit beleid het uitlokken van een invasie door de Sovjetunie, die in Afghanistan haar eigen 'Vietnam' zou vinden. Nog in 1998 nam de Veiligheidsadviseur 'some stirred-up Moslems' voor lief. De Afghaanse oorlog produceerde behalve veel schroot, ook 1,8 miljoen Afghaanse slachtoffers en 2,6 miljoen vluchtelingen. Bovendien werden 10 miljoen landmijnen achtergelaten. Het land is nu 'rijp' bevonden voor democratische instellingen.

Waar president Bush Sr. in 1990-1991 de *status-quo ante* herstelde door Irak uit Koeweit te verdrijven, maar het verzwakte regime van Saddam liet zitten, heeft Bush Jr. een weg ingeslagen die past bij het nieuwe bestel. Deze weg bevat elementen uit de tijd van vóór de Koude Oorlog. Die traden voor het eerst onder Reagan aan de dag. We noemen er twee. Ten eerste, positionering van Amerika in de rol van verlosser die de mensheid de weg wijst naar een nieuwe toekomst. Amerika meent dat het zelf op deze weg vooroploopt. Ook de regering-Clinton beweerde bij herhaling aan 'de goede kant' van de geschiedenis te staan. De ideoloog van de Amerikaanse macht, Fukuyama, heeft dit idee kort en krachtig samengevat in zijn befaamde essay 'Het einde van de geschiedenis'. Met het verdwijnen van de Koude Oorlog is dus een oud, 19de-eeuws Amerika opgestaan.

Ten tweede, het natuurrecht van een soevereine staat op preventieve oorlog, in bijzonder in relatie tot diegenen die nog steeds in duisternis wandelen. Bij Grotius, Hobbes en Locke vallen natuurrecht en volkenrecht samen, met als praktische uitwerking het recht op onteigening van hen die de natuurlijke hulpbronnen van het gebied dat zij bewonen, niet exploiteren. De praktische kant van idealistisch beleid bestaat nog steeds uit het recht gebieden te 'openen' voor economische expansie. President Bush Jr. heeft gebruik gemaakt van de aanvallen van '9/11' om Amerika eerst militair neer te zetten in de Centraal-Euraziatische-regio en vervolgens Irak binnen te vallen voor vestiging van een nieuw bestel in de landen van 'the Greater Middle East'.

Tot dat nieuwe bestel behoren ook de privatisering van de olie- en andere bedrijven, waaronder die van bijbelverkopers, uit eigen en bevriende landen.

Thans zijn de Verenigde Staten militair aanwezig in Afghanistan (met 20.000 militairen), Pakistan, Oezbekistan, Tadzjikistan, Kirgizië en Georgië, waarmee overeenkomsten zijn gesloten die variëren van legering van militairen en militaire training tot economische steun. Deze landen worden ondemocratisch bestuurd en mensenrechten staan daar ook niet hoog in het vaandel. Naast militaire aanwezigheid hebben de Amerikanen ook andere initiatieven ondernomen om tot intensiever samenwerking in Centraal-Eurazië te komen. Zo werd in 1994 het NAVO Partnerschap voor Vrede opgezet om de politieke en militaire samenwerking tussen NAVO, de CEA-regio en geïnteresseerde OVSE-lidstaten uit te breiden. Behalve dit Partnerschap heeft de NAVO ook een Actieplan (*Membership Action Plan* MAP) opgezet voor landen die graag tot de NAVO zouden willen toetreden. Een ander initiatief vormt de Euro-Atlantic Partnership Council (EAPC), een forum voor politiek overleg tussen NAVO-lidstaten, leden van het Partnerschap voor Vrede en andere landen in Eurazië, zoals Tadzjikistan, dat niet wil deelnemen aan een van deze militaire projecten.

Verenigde Staten en de energievoorraden

Militaire samenwerking en de aanwezigheid van Amerikaanse bedrijven in de Kaspische regio maken het de Verenigde Staten mogelijk toegang te krijgen tot de daar voorkomende olie- en gasvoorraden. Hierdoor worden zij minder afhankelijk van olie uit het Golfgebied. De Verenigde Staten zijn de grootste olieconsument ter wereld, terwijl het piekjaar in de eigen olieproductie (1970) ver achter ons ligt. In 2001 verstookten de Amerikanen 19,6 miljard (Bl/d) olie en 22,6 triljoen *cubic feet* (tcf) gas. Daarmee heeft Amerika niet alleen het hoogste consumptieniveau per hoofd van de bevolking ter wereld, maar ook het hoogste emissieniveau. Naar verwachting zal het verbruik in 2025 gestegen zijn tot 28,3 miljard bl/d olie en 34,9 tcf gas. In 2000 importeerden de Amerikanen 53% van hun olieconsumptie, waarvan een vierde afkomstig was uit de Perzische Golf. Verwacht wordt dat in 2020 de olieafhankelijkheid tot 60% is gestegen. De Verenigde Staten beschouwen Centraal-Eurazië dan ook als een regio van vitaal belang. Diversificatie van aanvoer van energie is daarom niet het enige motief voor Ame-

rikaanse betrokkenheid in de regio: alle potentiële uitdagers putten uit dezelfde oliebronnen, en die liggen overwegend in 'the Greater Middle East'.

Een belangrijke uitdaging voor Amerikaanse beleidsmakers vormt het bewerkstelligen van een belangenconvergentie van statelijke en niet-statelijke actoren die betrokken zijn bij winning, transport, verwerking en distributie van energie.

De belangen van oliemaatschappijen en het energiebeleid van de overheid vallen niet altijd samen. Specifiek aandachtspunt in het energiebeleid is de loop van de pijpleidingen die olie en gas uit de door land omsloten Kaspische regio naar zee moeten transporteren. De Verenigde Staten willen niet alleen de oliewinning uit Centraal-Eurazië voor het Westen en Zuidoost-Azië domineren, maar ook de invloed van Rusland en Iran inperken en de oliebronnen in en de verscheping van de olie uit de Perzische Golf onder eigen beheer brengen.

De belangen van oliemaatschappijen en het energiebeleid van de overheid vallen niet altijd samen.

Pijplijndiplomatie wordt niet gedictieerd door *efficiency* van transport. Pijpleidingen vergen grote investeringen, met een afschrijvingstermijn van decennia. Particuliere maatschappijen bezitten zowel technologie als kapitaal voor oliewinning en vervoer. Pijplijndiplomatie vereist dat de Verenigde Staten actief betrokken zijn bij onderhandelingen tussen bedrijven onderling en tussen bedrijven en lokale overheden. De Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) en de Trans-Kaspische Gas Pijplijn (TCGP), die beide zowel Rusland als Iran omzeilen, illustreren deze verwevenheid. De BTC krijgt een lengte van 1.730 km, waarvan 1.070 km in Turkije is gelegen. De kosten worden geraamd op \$ 3-4 miljard. Hiermee is de BTC veruit de kostbaarste van westelijke opties. Volgens milieuorganisatie *Caucasus Environmental Network* (CENN) is de BTC vanuit economisch, politiek en milieu-oogpunt niet kosten-effectief, onder meer omdat de Turkse vraag naar olie onvoldoende zal toenemen. Europese milieuwetgeving, de corruptie van bepaalde regeringen en het feit dat de BTC langs zeven conflictgebieden³ loopt, zullen de werkzaamheden bemoeilijken. De *Carnegie Endowment for International Peace* en het *CATO Institute* raadden de BTC-pijplijn af en

presenteerden alternatieven over Russisch en Iraans grondgebied. Amerika lijkt vastbesloten deze territoria te ontwijken. De zusterpijplijn, de TCGP, loopt van Turkmenistan via Baku naar Turkije en zal 2 à 3 miljard kosten. Bij dit project betrokken oliebedrijven hebben de haalbaarheid ervan geprezen, maar de lijn heeft concurrentie van Ruslands *Blue Stream*-pijplijn. Deze volgt gedeeltelijk een route over de bodem van de Zwarte Zee en loopt van de Russische haven Tuapse tot Samsun in Turkije. Ook tegen dit project is fel geprotesteerd. De onderzeese route brengt het risico mee op grote milieuschade. Vreemd genoeg heeft Moskou de TCGP om milieu-redenen afgekeurd, maar het zwijgt over de *Blue Stream*-pijplijn.

Amerikaans-Russische betrekkingen in Centraal-Eurazië

Het is moeilijk vast te stellen in hoeverre de Amerikaanse aanwezigheid in Centraal-Eurazië na '9/11' is aanvaard. Tijdens de Koude Oorlog kon er geen misverstand bestaan over de ligging van de grens, die bij militaire overschrijding tot onstuitbare escalatie zou leiden. Vermoedelijk heeft de Russisch-Amerikaanse samenwerking in de Centraal-Euraziatische regio een *ad hoc*-karakter. Amerika voltooit in Afghanistan de strijd die de Sovjetunie in december 1979, zij het op Amerikaanse 'uitnodiging', aanving. Het is voor Poetins Rusland thans voordelig zich te positioneren als partij in de *war on terror*, maar alleen dáár waar het uitkomt. Zonder hechting aan Amerika's wereldmacht zou Rusland de status van mogendheid met dezelfde rang niet lang kunnen houden. Verdere penetratie van Amerikaanse macht in de Baltische staten, de Kaukasus en het Zwarte-Zeegebied ondergraaft echter de doelstelling van Rusland in Centraal-Eurazië een eigen 'Monroe-doctrine' te vestigen. Regimewisselingen in het gebied dat Rusland als zijn voorland beschouwt, zullen eerder door gewapend ingrijpen van de Verenigde Staten dan van Rusland plaatsvinden.

Irak krijgt niet alleen een regering die voor haar eigen overleven van Amerika en bondgenoten afhankelijk is. Het land krijgt ook nieuwe wapenleveranciers, en daartoe zal Rusland vermoedelijk niet behoren. Amerika en zijn bondgenoten zullen in een afhankelijk Irak greep krijgen op de omvang van de olieproductie, en daarmee op de prijs. Poetins Rusland is juist van brandstofexport afhankelijk.

Om een tegenwicht te vormen voor Amerikaanse activiteiten in de regio heeft Rusland 'strategische'

allianties gesloten met Iran en China. Rusland is in deze constellatie de wapenleverancier. Het land is betrokken bij Irans nucleaire project in Bushier. In Iran komt Rusland ook Japan tegen, dat, tegen de Amerikaanse wens in, actief betrokken is bij de exploitatie van olievelden in dat land. Rusland werkt samen met China in het kader van de *Shanghai Co-operation Organization* (SCO). De SCO concurreert met de westelijke landen in het aanbieden van veiligheid. In haar pakket komt het gewapenderhand opleggen van vooruitgang niet voor. Dat project is nog steeds voorbehouden aan westerse regeringen. Mei 2003 ondertekenden China en Rusland een overeenkomst ter waarde van \$ 2,5 miljard voor de bouw van een pijplijn voor transport van olie uit Siberië naar de Chinese stad Daqing. Japan dingt mee met China naar Russische olie en heeft eveneens een overeenkomst voor het aanleggen van een pijplijn gesloten. Deze projecten zullen Ruslands olie-export een impuls geven en zijn positie in Oost-Azië waarschijnlijk versterken.

Poetin lanceerde het idee van een gezamenlijke snelle-interventiemacht voor de Centraal-Euraziatische landen. Dit resulteerde in 2002 in oprichting van de *Collective Forces of Quick Response* (CFQR). De deelnemende landen: Kazachstan, Kirgizië, Rusland en Tadzjikistan leveren een bataljon per lidstaat, totaal 1.300 militairen.

De huidige Amerikaans-Chinese betrekkingen

De terugtrekking van Rusland uit de steppezone van Centraal-Eurazië heeft voor China het obstakel weggenomen voor westwaartse uitbreiding van zijn invloed, richting Kazachstan en de energiebronnen van het Kaspische gebied. China kan sinds 1995 niet meer in de eigen oliebehoefte voorzien. Verwacht wordt dat China in 2010 de grootste olie-importeur ter wereld zal zijn. Het land komt de Verenigde Staten nu ook tegen aan zijn westgrens. De regering in Peking heeft een grootscheeps programma om het 'verre westen' van het land te ontwikkelen. Anders dan in het geval van Japan vullen beide landen elkaar economisch vooralsnog aan. Er is echter geen reden aan te nemen dat in de toekomst Chinese bedrijven tevreden zullen blijven met de rol van onderaannemer van buitenlandse bedrijven en medefinancier van Amerika's overconsumptie. Onduidelijk is hoe lang het zal duren voordat China minder afhankelijk wordt van export, in het bijzonder naar de Verenigde Staten. In Oost-Azië ligt de economische groei

boven die van de wereldeconomie; ook de regionale handelsverwevenheid neemt toe. Ondanks de liberalisering van de wereldeconomie is de gemiddelde jaarlijkse groei sinds de jaren '70 gedaald, waardoor het belang van de regionale economie – en dus concurrentie om toegang – toeneemt.

Spanningen met China liggen voor de hand. Tussen het aantreden van de eerste regering-Bush Jr. en 11 september 2001 trachtte Amerika een regionale coalitie tegen China op te zetten. Die omvatte India, Japan en Australië. Na 9/11 hebben Amerika en China echter belang bij samenwerking in de 'oorlog tegen het terrorisme'. Ook voor China geldt dat Amerika in Afghanistan en omstreken nuttig werk doet. Energieconcurrentie tussen beide landen is niet beperkt tot het gebied van de Kaspische Zee; zij strekt zich ook uit tot Saoedi-Arabië, Iran en Soedan. Iran levert 14% en Soedan 6% van de Chinese olie-invoer. De Saoedische regering ziet in Oost-Azië en India een groeiende markt, met klanten die geen politieke eisen stellen, laat staan het politieke bestel omver willen werpen. India en Zuidoost-Azië zijn voor de Arabische wereld vertrouwd terrein. Bevrijd van de overheersing van de Sovjetunie en Irak, kunnen Iran en Saoedi-Arabië hun eigen 'balancing act' in Oost-Azië uitvoeren – d.w.z. met concurrenten van Amerika.

De huidige Amerikaans-Iraanse betrekkingen

De ineenstorting van de Sovjetunie heeft de positie van Iran veranderd van object van rivaliteit tussen de supermogendheden in die van regionale grote mogendheid tussen Centraal-Eurazië in het noorden en de Saoedische grens in het Golfgebied in het zuiden. In de oost-westdimensie verbindt Iran het Afghaans-Pakistaans gebied met het Arabische Midden-Oosten. De Verenigde Staten hebben opnieuw intense belangstelling voor Iran. Met de val van Saddam Hoessein ligt Irak immers open voor Iraanse invloed, terwijl de val van de Taliban in Afghanistan Iran een kans biedt ontwikkelingen aldaar te beïnvloeden.

Ondanks de dreiging van Amerikaanse sancties besloot het Iraanse parlement in oktober 2004 unaniem tot voortzetting van het project om uranium te verrijken met ultra-centrifuge-techniek. Op 14 november kwam Iran met het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland overeen het uraniumverrijkingsprogramma op te schorten. Teheran werd geconfronteerd met de *deadline* van 25 november van het Internationaal Atoom Energie Agentschap

(IAEA) waarin van Iran wordt verlangd het verrijkingprogramma te staken. Dit onderhandelingsresultaat zal de spanningen tussen de drie NAVO-bondgenoten en de Verenigde Staten vermoedelijk niet wegnemen. Amerika is niet erg ingenomen met de onderhandelingen van drie grote Europese landen. Het dringt er al meer dan een jaar op aan het Iraanse programma voor te leggen aan de VN-Veiligheidsraad. Besluitvorming in dat orgaan wordt echter niet altijd gehinderd door geldend volkenrecht. De Europese bondgenoten willen niet opnieuw met Amerika in conflict komen. Net als Iran hebben zij belang bij het voorkomen van een confrontatie met de Verenigde Staten over deze materie. Over de afloop past geen optimisme. Als het erop aankomt, laten de Verenigde Staten zich niet tegenhouden door bepalingen van het VN-Handvest of van het Non-Proliferatie Verdrag.

De val van de Taliban en het regime-Saddam Hoessein kan Iraanse invloed in Afghanistan en Irak vergroten.

Het idee dat democratisering van Irans regime een einde zal maken aan zijn nucleaire ambitie, gaat voorbij aan de ervaringen met het democratisch Verenigd Koninkrijk en Frankrijk. Beide besloten meer dan een halve eeuw geleden om zelfs binnen de Atlantische veiligheidsstructuur kernwapens te vervaardigen. Ook in democratisch Japan en Brazilië gaan stemmen op voor een eigen kernwapenprogramma. In Iran bestaat wel degelijk een basis voor democratisering en secularisering van het politieke leven. De bevolking van Iran scoort op de schaal van godsdienstigheid weliswaar even hoog als de Amerikaanse, maar in vergelijking met andere moslimbevolkingen is Iran het minst godvruchtig, hetgeen in een theocratie verwacht mag worden. De aanvallen van 9/11 brachten in Teheran een volksmassa op de been die protesteerde tegen het terrorisme. Ook die massa is vermoedelijk niet bereid op westers bevel af te zien van kernwapens met het argument dat zulke wapens in hun handen gevaarlijker zouden zijn dan elders kennelijk het geval is.

EU-beleid ten aanzien van Centraal-Eurazië

Verwacht mag worden dat de structuurveranderingen in de wereldorde de naar binnen gekeerde Europese Unie zullen dwingen een actiever extern militair beleid te voeren. De veiligheid van Europese samenlevingen wordt weliswaar meer intern dan extern bedreigd. Maar die interne bedreiging is grensoverschrijdend. Zij is niet te verhelpen met bijvoorbeeld de aanschaf van kruisraketten, zoals de Nederlandse minister van defensie onlangs bepleitte. De EU is in nog sterkere mate dan Amerika afhankelijk van olie uit de Golf. In 1999 bereikte de olieproductie in de Noordzee haar piek. Het Verenigd Koninkrijk is een netto-importeur geworden.

Waarborging van de olietoevoer door diversificatie staat hoog op de Europese agenda. Dit geeft ook de noodzaak aan dat de Unie een eigen energiebeleid ontwikkelt. De EU importeert 90% van haar totale olie- en 40% van haar gasverbruik; 40% van dat gas komt uit Rusland, dat in de Oost-Europese regio invloed tracht te herwinnen via energiepolitiek. OPEC levert 45% van de huidige olie-import van de Unie. Zowel het strategisch energiepartnerschap tussen de EU en Rusland als het grote energiepotentieel van Centraal-Eurazië leidde tot verschuiving van de Europese aandacht. Hoewel de Kaspische regio de invoer uit OPEC-landen niet kan verdringen, ligt hier wel een alternatief. De EU heeft een gunstige positie ten opzichte van de regio Centraal-Eurazië. Zij is niet belast met de reputatie van een supermogendheid met mondiale ambities. Haar geografische ligging bestemt de Unie tot een aantrekkelijke en nabije importeur van olie en gas.

Een belangrijk instrument van de EU in Centraal-Eurazië is de bilaterale overeenkomst voor 'Partnership and Cooperation'. Met uitzondering van Tadzjikistan heeft de Unie met alle staten in de regio dit soort overeenkomsten gesloten. Partijen zetten elkaar op deze wijze op de kaart, en geven daarmee tevens een signaal af aan de overige spelers in de omgeving. Meer specifieke overeenkomsten zijn die voor 'Technische Ondersteuning aan het Gemenebest van Onafhankelijke Staten' (TACIS), de 'Transport Corridor Europa-Kaukasus-Centraal Azië' (TRACECA), het 'Regionaal Centrum voor Energie uit de Zwarte-Zeeregio' (BSREC) en de 'Interstate Oil and Gas Transport to Europe' (INOGATE).

De regionale ambities van de EU zullen alleen slagen als het GBVB-project verder strekt dan intergouvernementele samenwerking. Waar president Eisenhower 'hoped to live long enough to see a United States of Europe come into existence', beschouwt het huidige Amerikaans leiderschap het streven naar een multipolaire orde, in de woorden van Veiligheidsadviseur Rice, als een project van de 'enemies of freedom'. Veranderingen in de internationale orde komen echter niet alleen door wensen of beleid van politici tot stand. Vermoed mag worden dat de regering-Bush de voorkeur deelt van president Roosevelt, die beoogde 'to bring about a radical reduction in the weight of Europe', waardoor 'the retirement of Europe from world politics'⁴ mogelijk zou worden. Deze voorkeur heeft kennelijk voorrang op die van een verenigd Europa, dat ook in militair opzicht zijn eigen boontjes kan doppen. Maar het liefst zien de Verenigde Staten het vermogen van de Europese regio ondergebracht in de militaire planning van het Amerikaanse ministerie van defensie. Deze voorkeursordening confronteert politici in Europa met de gevolgen voor de eigen agenda die ontstaan uit het legitimeitsverval van de beschermheer uit de Koude Oorlog.

Noten

- 1 Centraal-Eurazië (CEA) omvat de regio's Centraal-Azië (Kazachstan, Kyrgizië, Tadzjikistan, Turkmenistan, Oezbekistan) en Zuid-Kaukasus (Armenië, Azerbaidzjan, Georgië); zie ook Mehdi Parvizi Amineh, *Globalisation, Geopolitics and Energy Security in Central Eurasia and the Caspian Region*, Den Haag: CIEP, 2003.
- 2 Zie ook Mehdi Amineh & Henk Houweling (red.), *Central Eurasia in global politics. Conflict, security, and development*, (Leiden, enz: Brill Academic Publishers, 2004; een tweede druk is in voorbereiding).
- 3 Dit zijn: Nagorno-Karabach, Zuid-Ossetië, Ingoesjetië, Abchazië, Tsjetsjenië, Dagestan en Koerdisch gebied in Turkije.
- 4 John Lamberton, *American visions of Europe: Franklin Delano Roosevelt, George F. Kennan and Dean G. Acheson*, CUP, 1996, blz. 73.

Dr M. Amineh is als associate fellow verbonden aan het Clingendael International Energy Programme (CIEP);

Dr H.W. Houweling is universitair hoofddocent internationale betrekkingen aan de Universiteit van Amsterdam. Dit artikel is gebaseerd op de tweede editie van het boek *Central Eurasia in Global Politics. Conflict, Security and Development*, onder redactie van beide auteurs, dat bij Brill, Leiden wordt uitgegeven.

Toegang tot digitale tekstbestanden via

www.internationalespectator.nl